

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри спортивних ігор

Національного університету фізичного виховання і спорту України,

кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента

Шутової Світлани Євгенівни

на дисертаційну роботу Чжан Ці «Критерії відбору та спортивної орієнтації

баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень»,

що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань

01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт

Актуальність проблеми дослідження. Успішність підготовки спортсменів в сучасному спорті багато в чому залежить від правильно обраних стратегічних шляхів для подальшого вдосконалення, визначення резервів її різних напрямів. Одним із таких напрямів є поглиблена орієнтація на індивідуальні задатки і здібності спортсменів під час визначення спеціалізації та встановлення раціональної структури змагальної діяльності, що потребує ефективного відбору та орієнтації тренувального процесу спортсменів на всіх етапах багаторічної підготовки.

Важливе місце в системі відбору та орієнтації належить відбору гравців в команди високої кваліфікації. Від ефективності процесу комплектування команди безпосередньо залежить спортивний результат в тих видах спорту, де підсумковий успіх досягається спільними зусиллями партнерів по команді. Разом із індивідуальними можливостями гравців на відбір у команду впливають також обрані тактичні схеми гри, особливості техніко-тактичної підготовленості команди суперника тощо. Важливим є й здатність кожного гравця реально оцінити свої можливості та можливості партнерів, підпорядковувати прагнення до досягнення особистого успіху загальним інтересам команди.

В процесі комплектування команди необхідно орієнтуватися на те, наскільки задатки і здібності окремих гравців відповідають їх ігровим амплуа у команді, характеру покладених на них ігрових функцій.

Відбір гравців у команду високої кваліфікації представляє собою складний та багатоетапний процес. В ігрових видах спорту команда представляє собою унікальне об'єднання спортсменів різного амплуа та віку, громадянства, рівня технічної і тактичної підготовленості, індивідуальних психологічних можливостей та ін.

Одним із найбільш складних в методичному та організаційному плані є відбір молодих гравців, які ще не володіють достатнім досвідом виступів у спорті вищих досягнень та претендують на потрапляння в состави команд високої кваліфікації. Найчастіше, в командних спортивних іграх даний етап охоплює віковий період з 17 до 20 років.

Етап підготовки до вищих досягнень в баскетболі є тією ланкою яка створює умови для поступового переходу гравців із системи дитячо-юнацького у професійний спорт. Одночасно із збільшенням тренувальних і змагальних навантажень підвищуються і вимоги до індивідуальних можливостей баскетболістів. Спортсменам доводиться перманентно конкурувати за місце у складі команди. Однією із важливих проблем даного етапу підготовки є ще не закінчений процес визначення ігрової спеціалізації. Баскетболісти продовжують розкривати свої здібності, змінюються антропометричні параметри тіла та ряд інших показників, які здатні вплинути на підсумковий вибір базового ігрового амплуа.

На відміну від висококваліфікованих досвідчених гравців, продемонстрований на змаганнях спортивний результат для молодих гравців (в юнацькому спорті), ще не є тим надійним критерієм який дозволяє безпомилково зробити вибір на користь одного із претендентів на місце у складі команди. В процесі визначення перспективних можливостей молодих гравців слід враховувати широкий спектр факторів та показників, які у

майбутньому зможуть вплинути на підвищення рівня спортивної майстерності та успішні багаторічні виступи у професійному баскетболі.

Враховуючи вище сказане, потрібно відзначити актуальність та практичну значущість обраної теми дисертаційної роботи Чжан Ці, яка спрямована на обґрунтування та створення загального алгоритму організації відбору та систематизації інформативних критеріїв для визначення перспективних можливостей баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційне дослідження було виконано на кафедрі кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України згідно з Планом науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Внесок дисертантки, як співвиконавця тем, полягав в обґрунтуванні комплексу інформативних критеріїв для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, побудові модельних характеристик різних сторін підготовленості гравців та створенні загального алгоритму відбору баскетболістів та їх спортивної орієнтації в період переходу із системи юнацького баскетболу на рівень спорту вищих досягнень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертаційній роботі відповідно до теми дослідження визначено об'єкт (відбір та орієнтація підготовки спортсменів в баскетболі) та предмет дослідження (особливості та критерії відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень) що відповідають меті та завданням роботи.

Досягнення мети дослідження – обґрунтувати критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень та розробити комплексний механізм оцінювання перспективних

можливостей спортсменів з урахуванням їх ігрового амплу передбачало вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати та узагальнити дані з проблем відбору та орієнтації підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (за даними літературного огляду).

2. Обґрунтувати та представити багатоступеневий механізм організації відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

3. Систематизувати інформативні критерії та визначити їх пріоритетну значущість під час відбору та спортивної орієнтації баскетболістів різного ігрового амплу на етапі підготовки до вищих досягнень.

4. Розробити модельні характеристики баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень за показниками, що характеризують техніко-тактичну, психологічну, психофізіологічну та морфофункціональну складові підготовленості спортсменів різного амплу.

5. Визначити взаємозв'язок морфо-функціональних можливостей баскетболістів різного амплу на етапі підготовки до вищих досягнень із результатами техніко-тактичної діяльності спортсменів.

6. Перевірити ефективність запропонованих критеріїв та комплексного механізму оцінювання під час відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Результати дисертаційної роботи мають об'єктивний характер, ґрунтуються на достатній кількості наукового матеріалу, комплексі інформативних методів, адекватних поставленим меті та завданням роботи.

Сформульовані висновки у повній мірі відображають зміст проведених досліджень і відповідають завданням роботи.

Достовірність і новизна отриманих наукових результатів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується достатньою кількістю обстежених спортсменів, обраною методикою організації

педагогічного дослідження. Отримані здобувачкою наукові положення та висновки підтверджені шляхом математичної обробки та статистичного аналізу.

Автором застосовано: аналіз літературних джерел та даних Internet, анкетування, метод експертних оцінок, педагогічне спостереження, аналіз змагальної діяльності, морфологічні методи досліджень, психологічні та психофізіологічні методи дослідження, математико-статистичні методи досліджень.

Проаналізовано особливості змагальних дій баскетболістів, що приймали участь в матчах молодіжних чемпіонатів світу та Європи, а також виступи українських спортсменів в чоловічому чемпіонаті України з баскетболу (Вища ліга) у сезоні 2021-2022 рр.

В анкетуванні прийняли участь тренери команд Першої, Вищої та Суперліги чемпіонату України з баскетболу, а також тренери юнацьких та національних збірних команд України з баскетболу (чоловічих та жіночих). Також в опитуванні прийняли участь фахівці з баскетболу, які займаються викладацькою та науково-дослідною діяльністю.

Дисертаційна робота містить **наукову новизну**. Дисертанткою отримано нові дані, а саме: вперше досліджені та систематизовані фактори, які впливають на відбір баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень; вперше запропоновано комплекс інформативних критеріїв для визначення індивідуальних можливостей баскетболістів під час відбору у команди на етапі підготовки до вищих досягнень. Вперше визначена пріоритетна значущість критеріїв та показників під час встановлення перспективних можливостей баскетболістів різного амплуа для відбору у команду на етапі підготовки до вищих досягнень. Вперше розроблені модельні характеристики та оціночні шкали для визначення рівня підготовленості та перспективності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Вперше визначені структурні взаємозв'язки між ефективністю техніко-тактичної діяльності гравців, що перебувають на етапі

підготовки до вищих досягнень та результатами педагогічного тестування і морфо-функціональних досліджень.

Окрім цього, розширені дані про особливості змагальної діяльності в ігрових видах спорту, доповнені та розширені дані щодо ключових компонентів змагальної діяльності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Представлений етапний алгоритм процесу ігрової спеціалізації баскетболістів в процесі багаторічного вдосконалення та інформативні критерії визначення ігрового амплуа. Розширені дані щодо особливостей побудови етапу підготовки до вищих досягнень в спортивних іграх та визначені ключові проблеми що виникають під час перехідного етапу багаторічної спортивної кар'єри. Доповнені знання з проблем підготовки баскетболістів на різних етапах багаторічного вдосконалення, спортивного відбору та орієнтації, моделювання та прогнозування, методики контролю і критеріїв оцінювання рівня підготовленості та ефективності змагальної діяльності в баскетболі.

Практична значущість роботи полягає у впровадженні запропонованого алгоритму організації відбору та інформативних критеріїв для визначення потенційних можливостей баскетболістів, що перебувають на етапі підготовки до вищих досягнень, при комплектуванні юнацьких та молодіжних національних збірних команд України U18 – U20 під час їхньої підготовки до офіційних міжнародних змагань у молодіжних вікових категоріях. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції використано для впровадження в практику роботи Громадської спілки «Федерація баскетболу України», а також в навчальний процес студентів кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях. За темою дисертації видано 4 наукові праці: серед яких 3 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одне з яких

проіндексоване в базі даних Scopus (Q4), 1 публікація апробаційного характеру.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота включає анотацію, список публікацій здобувача за темою дисертації, зміст, перелік умовних позначень, вступ, шість розділів та висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел, додатки (всього 12 додатків). Обсяг основного тексту дисертації складає 173 сторінки. Цифровий матеріал дисертації ілюстровано 15 таблицями та 38 рисунками. Список використаних джерел складає 181 найменування, з яких 68 – кирилицею та 113 – латиницею.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність обраної теми роботи, окреслено зв'язок роботи з науковими планами, темами, сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, наведено дані про апробацію отриманих результатів, структуру роботи.

Перший розділ «Проблеми відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень» присвячений аналізу наукових джерел, де висвітлено: проблеми побудови багаторічної підготовки спортсменів в ігрових командних видах спорту; багаторічний відбір та орієнтацію підготовки спортсменів в баскетболі; проблеми ігрової спеціалізації баскетболістів та їх врахування під час відбору та орієнтації підготовки спортсменів, а також особливості побудови навчально-тренувального процесу та критерії відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень та ін.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** розкрито методологію дослідження, наведено використані методи та обґрунтовано доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і їх подальшого практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: аналіз літературних джерел та даних Internet, анкетування, метод експертних оцінок, педагогічне спостереження, аналіз змагальної діяльності, морфологічні методи досліджень, психологічні та психофізіологічні методи дослідження, математико-статистичні методи досліджень. Дослідження проводилися в три етапи з 2020 по 2023 рр.

У третьому розділі «Загальний алгоритм та організація спортивного відбору і орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень» обґрунтований етапний алгоритм визначення потенційних можливостей баскетболістів 17-20 років під час відбору до команд високої кваліфікації, який включає в себе ряд послідовних кроків спрямованих на комплексне оцінювання стратегічних задатків та здібностей спортсменів і їх відповідність існуючим вимогам сучасного професійного баскетболу. У систематизованому вигляді подані ключові критерії та визначена їх пріоритетна значущість для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Вказується на важливість комплексного врахування ключових факторів підготовленості баскетболістів для прийняття остаточного рішення щодо відбору з урахуванням виразності та асиметрії прояву сильних і слабких сторін в індивідуальній структурі підготовленості кожного гравця. Представлено багаторічний алгоритм для визначення ігрової спеціалізації спортсменів, який забезпечує плавний перехід з фундаментальної стадії універсального навчання до специфікації подальшої поглибленої підготовки баскетболістів через пошук найбільш перспективних напрямів використання сильних сторін гравця.

У четвертому розділі «Критерії визначення спортивної обдарованості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень» представлені модельні характеристики техніко-тактичної діяльності баскетболістів 17-20 років різного ігрового амплуа та розглянуті важливі методичні положення для використання розроблених моделей під час оцінювання ефективності змагальної діяльності молодих гравців. Наведено

порівняльний аналіз ефективності реалізації техніко-тактичних дій молодими гравцями та професійними баскетболістами.

Наведені дані результатів педагогічного тестування баскетболістів, що перебувають на етапі підготовки до вищих досягнень. Здійснено порівняльний аналіз результатів виконання тестових завдань молодими українськими баскетболістами та їх американськими однолітками, які претендують на потрапляння до клубів НБА.

Представлені дані результатів кореляційного аналізу ефективності змагальної діяльності баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень із комплексним педагогічним тестуванням. Розроблені модельні характеристики за важливими морфо-функціональними параметрами підготовленості баскетболістів різного ігрового амплуа та проаналізовано перспективи їх використання для вирішення стратегічних завдань спортивного відбору та орієнтації підготовки гравців в юнацькому віці.

Наведені дані особливостей прояву психофізіологічних функцій та психологічної підготовленості баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень з урахуванням ігрової спеціалізації спортсменів.

У п'ятому розділі «Комплексний механізм оцінювання рівня підготовленості баскетболістів під час відбору на етапі підготовки до вищих досягнень» здійснено аналіз пріоритетної значущості факторів для відбору баскетболістів різного ігрового амплуа та вказується на важливість диференційованого підходу під час визначення перспективності баскетболістів, які орієнтовані на різні ігрові амплуа в команді. Розроблені шкали оцінювання баскетболістів за ключовими компонентами підготовленості та встановлена їх внутрішня значущість для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень.

Обґрунтований інтегральний механізм оцінювання перспективних можливостей баскетболістів різного ігрового амплуа та представлені результати ефективності його використання під час відбору гравців на етапі підготовки до вищих досягнень.

У шостому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. У процесі дисертаційного дослідження було отримано три групи даних: результати, що підтверджують, набули подальшого розвитку та абсолютно нові.

В роботі вперше було запропоновано етапно-ступеневий характер відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Такий підхід дозволяє мінімізувати здійснення тренерських помилок в процесі визначення потенційних можливостей гравців, забезпечити економічну логістику організації перегляду та тестування спортсменів, здійснити поступове знайомство та залучення гравця до складу команди високої кваліфікації.

Систематизовані фактори для відбору баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Серед основних факторів, які необхідно враховувати під час відбору молодих гравців, на думку експертів, слід враховувати: 1) спортивно-педагогічні критерії; 2) морфофункціональні критерії; 3) медичні критерії; 4) соціально-психологічні критерії; 5) нормативно-правові критерії. Вперше систематизовані і представлені фактори, які визначають ігрову спеціалізацію баскетболістів в процесі багаторічного вдосконалення. Визначено пріоритетну значущість факторів підготовленості для відбору баскетболістів різного ігрового амплуа

Робота містить висновки, список використаних джерел та додатки, де відображені в тому числі і акти впровадження результатів. За структурою та змістом дисертаційне дослідження має логічне викладення матеріалу, послідовну побудову, що дозволяє отримати уявлення про досягнення мети та завдань роботи. Матеріал дисертаційної роботи викладено державною мовою, лаконічно, науковим стилем.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи. Суттєвих зауважень до змісту та оформлення дисертаційної роботи

в цілому немає. Позитивно оцінюючи дисертацію Чжан Ці, можна зазначити деякі зауваження, побажання і дискусійні питання:

1. Потребують уточнення об'єкт та предмет дослідження.
2. В третьому розділі автор здійснює порівняльний аналіз результатів виконання серії тестів українськими баскетболістами, що перебувають на етапі підготовки до вищих досягнень, та їх американськими однолітками, які склали ці тести під час проходження процедури драфту в НБА. На наш погляд, більш коректним було б представлення цих даних з урахуванням конкретного віку гравців, а не в середньому, як подано в дисертації, так як дані гравців 17-річного віку могли суттєвим чином відрізнитися від даних баскетболістів 20 років.
3. У якості зауваження потрібно вказати на відсутність помилок відносних величин, що ілюструють результати порівняльного аналізу виконання педагогічних тестів українськими та американськими баскетболістами (рис. 4.3-4.5). Це не дозволяє оцінити вірогідність відмінностей і, фактично, свідчить лише про тенденції отриманих результатів.
3. В підрозділі 4.7 розглядаються результати психологічного тестування баскетболістів різного ігрового амплуа за комплексом значущих властивостей та якостей особистості. При цьому, поза увагою дисертантки залишилось дослідження важливих властивостей уваги, мислення та пам'яті, рівень прояву яких, на наш погляд, може мати вагомий вплив на прояв специфічних ігрових здібностей баскетболістів і нести високу інформативність під час відбору на даному етапі підготовки.
4. В тексті дисертації містяться орфографічні та редакційні помилки.

Однак, зазначені дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку поданої роботи і не знижують високого рівня.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Чжан Ці «Критерії відбору та спортивної орієнтації баскетболістів на етапі підготовки до вищих досягнень» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, практичну та теоретичну

значущість, відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами), а її автор Чжан Ці заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент, завідувач кафедри спортивних ігор
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Світлана ШУТОВА

Підпис Шутової С. засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету
фізичного виховання і спорту України

Галина МАШЕРЕНКОВА